

Полевікова О.Б. Конспект уроку з української мови (3 клас) з теми «Спільнокореневі (споріднені) слова. Корінь» / О.Б. Полевікова // 33 уроки-гри „Поле чудес”. 1 – 4 клас: навч.-метод. посібник [для вчителів] / Полевікова О.Б., Архипова І.А., Бондар Т.М., Бурак М.О. та ін. / Упорядник *О.Б.Полевікова*. - Х.: Вид. група „Основа”, 2007. – С.119-125. – (Б-ка журн. „Початковенавчання і виховання”; Вип. 5 (41)).

Українська мова. 3 клас. Полевікова О.Б.

Тема. Спільнокореневі (споріднені) слова. Корінь

Мета. Формувати в учнів поняття про спільнокореневі слова на основі спорідненості слів, про спільну частину споріднених слів – корінь. Вчити розпізнавати споріднені слова та визначати в них корінь.

Розвивати навички спостереження, аналізу, зіставлення і на цій основі – уміння робити нескладні висновки, узагальнення.

Зміцнювати бажання вивчати рідну мову.

Обладнання. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І. Рідна мова: Підруч. для 3 кл. – К.: Освіта, 2003 – Ч.І. – 126 с.

Словникова скарбничка. Частина II / Автор-упорядник Ісаєнко О.В. – Х.: Країна мрій^{TM}, 2003. – 224 с.

Картки із завданнями для учнів. Таблиці слів для турів гри.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Повідомлення теми і мети уроку. Сьогодні ми всі – учасники гри “ПОЛЕ ЧУДЕС”. Її тему нам допоможе визначити герой вірша С.Сокирка:

*Батько глянув у щоденник
І питає: „Грицю,
Це ж за що тобі учитель
Вліпив одиницю?”
Гриць знітився і промимрив
Так, що ледве чути:
„Та... то я... не міг сьогодні
кореня добути”.
„Ой лелечко! Чи ви чули? –*

*обурилась мати. –
вже дитину заставляють
коріння тягати!”*

- Яке ж завдання не виконав Гриць?
- Відповідь на це є і в загадках:

*Я у кожній деревинці,
Квітці, кущику, травинці.
В класі ж на уроці мови
Ти побачиш мене в слові. (Корінь)*

А.Свашенко

*Я житель підземний
Лісів і полів
І спільна частина
Споріднених слів. (Корінь)*

В.Бутрім

- Що ж таке корінь слова?
- А як називають слова з однаковим коренем?

Прочитайте вислів, зашифрований у таблиці на ваших картках:

ти.	як	ба	ре	Без	ри	ня,	без	ва	ди,	ну	во	не	сло	во	іс	мо	же	ко
19	5	7	3	1	6	4	8	18	10	17	9	13	11	12	16	14	15	2

Без кореня, як риба без води, слово не може існувати.

І. Вихованець.

Учені вважають, що слів без кореня не буває. На їх думку, такі слова, як **в**, **у**, **на** і подібні складаються з одного кореня.

Протягом турів гри ми будемо вчитися розпізнавати споріднені слова та визначати в них корінь, щоб не потрапляти у ситуації, подібні до Грицевої.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА.

I ВІДБІРКОВИЙ ТУР

Актуалізація знань учнів. Каліграфічна хвилинка. Робота з підручником.

Початок каліграфічної хвилинки. Відгадайте загадку: *Живе один батько і тисячі синів має, усім шапки справляє, а собі не має. (Дуб).* Запишіть відгадку. Відкрийте підручники на сторінці 75. Виконайте перше завдання вправи 171. Дайте відповіді на запитання другого завдання вправи 171.

1-2 рядок каліграфічної хвилинки. Запишіть підписи до кожного з малюнків. Доповніть ряд спільнокореневих слів. Позначте у них спільну частину.

3 рядок. Спишіть речення за зразком підручника.

Дуб, дубок, дубняк, дубовий

Дубочок, дубнячок, задубіє

Дубовий ліс зветься дібровою.

Робота в парах.

Прочитайте діалог 1. Допоможіть учневі. Дайте правильні відповіді на запитання вчителя:

- *Іваненко, утвори прикметний від слова „обід”.*
- *Ну... „смачний”!*
- *Хм ... Тоді добери до цього ж слова спільнокореневі слова.*
- *Спільнокореневі? – „Сніданок”, „вечеря”...*

Зразок виконаного завдання:

- *Іваненко, утвори прикметний від слова „обід”.*
- *Обідній.*
- *Добери до слова „смачний” спільнокореневі слова.*
- *Спільнокореневі? – „Смак”, „смакувати”, „смакота”...*

Запишіть спільнокореневі слова, позначте у них корінь.

Прочитайте текст 2. Дайте відповідь, чому образилися гуси.

Йшли якомсь стежкою гусак, гуска й гусенята, а назустріч повзла гусениця.

- *Ви хто такі? – запитала гусениця.*
- *Я гусак, це – гуска, а то – наші гусенята, - ввічливо відповів гусак. – а ти хто?*
- *А я ваша тітка, - похвалилася гусениця.*

Гуси ображено зателготали. Чому?

Зробіть висновок про те, чи достатньо звукової подібності для того, щоб слова вважати спорідненими?

Прочитайте вірш. Знайдіть спільнокореневі слова. Позначте в них частини основи:

*У веселому танку
Крутяться сніжинки.
Як снігурка у вінку,
Молода ялинка.
На калині снігурі
Спочивати сіли.
Хуртовини снігові
Все сніжком покрили.
Спить засніжена земля.
Їй підсніжник сниться.
А під снігом на полях
Жде весни пшениця.*

Робота зі словником (*Словникова скарбничка. Частина II / Автор-упорядник Ісаєнко О.В. – Х.: Країна мрій^{ТМ}, 2003. – С.85, 93).*

Пригадати правила роботи зі словником. Виписати споріднені слова до слів „берег” і „жарт”.

Самостійна робота. Вправи на розпізнавання спільнокореневих слів.

До спільнокореневих слів потрапив „чужинець”. Потрібно його знайти, хоча він добре замаскувався, і записати.

І варіант

Викопаний, закопав,

Головний, голодувати,

Прикопати, відкопав,

Копія, копач, копали.

Чи „чужинця” ви впізнали?

Голівонька, головатий,

Головешка, голова.

Всі – споріднені слова?

II варіант

Загорівся, відгоріти,

Підгоріло, пригоріти,

Загорав, горить, гора.

Де „шпигун”?

Кажіть. Пора!

Немалий і малуватий,

І маленький, малювати,

Малюки, малеча, мало.

Чи „чужинця” ви впізнали?

III варіант

„Зайве” тут одне словечко:

колісниця і колечко,

колія, околиця,

коліщатко, колеться,

коло, колесо, кільце!

Відшукай „чуже” слівце!

Зліт, злетіти, відлетів,

Політати, прилетів,

Літера, літак, відліт.

„Шпигуна” ввіймати слід!

В.Бутрім

У I турі беруть участь гравці, чії пошуки виявилися найбільш вдалими.

ЗАВДАННЯ I ТУРУ

Спробуйте задумане слово відгадати:

Префікс у ньому, як у слові „проспати”.

Корінь у слові „гуляю” впізнай.

Суфікс такий, як у слові „веснянка”.

Чи то „селянка” або „полонянка”.

Закінчення в слові „калина” шукайте,

Слово мерцій нам усім називайте!

П	Р	О	Г	У	Л	Я	Н	К	А
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Завдання гравцям, що не вийшли у фінал:

1. Слова ці родичами звали,
Бо спільний корінь вони мали:
Похід і захід, перехід,
І вихід, і прихід, і вхід,
І східний, західний, і схід
Назви швиденько корінь! (Хід)

2. Слова ці родичами звали,
Бо спільний корінь вони мали:
Бігун, забігати, прибіг,
Забіг, побігати, розбіг,
Добігти, збігав, перебіг.
Вже визначив ти корінь? (Біг)

Оцінювання гравців I туру.

II ВІДБІРКОВИЙ ТУР

1. Вправа на розрізнення синонімів і споріднених слів.

Прочитайте, запишіть у зошит споріднені слова. Позначте корінь.

*Казати, співати, говорити, співець, балакати, співучий, заспів,
розмовляти, співак.*

2. Гра „П’ятий зайвий”. Прочитати, підкреслити зайве слово.

Будівля, будувати, будильник, будова, будинок.

Підводний, водолаз, підвода, вода, водяний.

Гірський, міжгір’я, гора, погоріле, гірка.

Нічний, нічого, нічка, вночі, ночівля.

За якою ознакою виділили зайве слово?

У споріднених словах виділити корінь.

3. Прочитайте вірш. Знайдіть і запишіть спільнокореневі слова. Дайте письмово відповідь на питання, чому шпачок у журбі на чужині.

Відлетів шпачок у вирій.

Є що їсти в чужині,

Та йому в журбі й замрії

Не співаються пісні.

Лине в рідний край думками,

Де вродився, де зростав,

Де уперше слово „мама”

По-шпачиному сказав.

*Сняться йому гай і поле,
Вільхи біля озера,
Друзі – Олечка й Микола,
Спів сусіда – горобця.
І шпаківня біля хати,
Де він літо літував,
Навіть кіт рудий, вусатий,
Що на нього полював.*

У II турі беруть участь гравці, чиї міркування виявилися найбільш обґрунтованими.

ЗАВДАННЯ II ТУРУ

*Корінь – в слові „відгадай”,
Префікс – в слові „запитай”,
Суфікс – в слові „нічка”,
Закінчення – в „криничка”.*

З	А	Г	А	Д	К	А
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Завдання учням, які не вийшли у фінал: Відгадати загадки. Дібрати до них споріднені слова. Чи є в тексті загадки спільнокореневі слова?

1. Має клешні й довгі вуса.

2. Наче сонячні клубочки

Я й сама його боюся,

Хтось розсипав біля квочки.

Бо щипає, мов гусак,

Хто це там пищить, малята?

Ну а звать щипаку ... (рак).

Здогадалися? (Курчата)

Оцінювання гравців II туру.

ФІЗХВИЛИНКА

III ВІДБІРКОВИЙ ТУР

1. Запишіть текст. Підкресліть спільнокореневі слова. Виділіть корінь. У останньому реченні підкресліть граматичну основу.

Коло нашого села березовий ліс. У цьому лісі багато старих беріз і малих берізок.

От іде лісник лісовою просікою. Лісник старанно стереже березняк.

2. Замість крапок доберіть і вставте найбільш влучне спільнокореневе з дужок.

У вовка ... (хвіст, хвостище, хвостик).

У лисиці ... (вуха, вушка, вусища).

У зайчика ... (ноги, ніжки, ножища).

У слона ... (очі, очка, очища).

3. Прочитайте текст. У споріднених словах позначте корінь.

Хліб печуть уже кілька тисяч років. Тоді ж з'явилося в людській мові і це слово. Про рослини, із зерна яких виготовляли хліб, говорили „хлібні”.

Здавна люди з великою любов'ю ставляться до цього цінного харчового продукту. Вони називають його з ніжністю й теплотою „хлібець”, „хлібчик”. Декілька десятків нових слів утворилося від слова „хліб”.

3. Прочитайте. Знайдіть споріднені слова. Об'єднайте їх у групи. Над словами кожного ряду поставте цифру 1, якщо вони належать до однієї групи, цифру 2, якщо до іншої.

I варіант. *Горілий, вгору, згорів, гора, горіти, згори.*

Літати, літній, літо, виліт, літечко, літак.

Конюх, кінець, кінь, закінчення, кіннота, кінцівка.

Голосувати, головний, наголос, голівонька, голос, голова.

Морквина, моряк, море, морква, морський, морквяний.

Металург, меткий, металевий, метати, метал, мета.

II варіант. *Підніжжя, ніжність, сніжний, ніжка, ніжно, сніжинка.*

Приголосний, голий, голодний, наголос, голитися, голод.

Гіркий, гора, горіти, гірчить, узгір'я, загорати.

Біль, збільшити, білий, болить, більше, білявий.

Малюнок, малюк, малина, малий, малює, малиновий.

Смак, макаронний, маківка, смачно, макарони, мак.

До третього туру запрошуються перші три гравці, які успішно виконали останнє завдання.

ЗАВДАННЯ ІІІ ТУРУ

Що за слово, відгадай:

Корінь у „садку” сховався,

Префікс у „постіль” забрався,

А закінчення та суфікс

У слові хмарка пошукай.

П	О	С	А	Д	К	А
---	---	---	---	---	---	---

ГРА З ГЛЯДАЧАМИ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ГЛЯДАЧІВ:

У „лісі” корінь відшукаєш,

А префікс у „проході” підбери.

У слові „нічка” суфікс упізнаєш,

Закінчення побачиш у „гори”.

П	Р	О	Л	І	С	К	И
---	---	---	---	---	---	---	---

ФІНАЛ

У слові „смішно” корінь заховався,

У слові „постріл” префікс пошукай.

А суфікс в слово „виварка” забрався.

Закінчення у ньому ж виділяй.

П	О	С	М	І	Ш	К	А
---	---	---	---	---	---	---	---

СУПЕРГРА

Спробуй задумане слово вгадати.

Корінь у нім, як у слові „вітати”,

Закінчення – точно, як в слові „гадаю”,

Суфікс такий, як у слові „читаю”.

Ще залишилося префікс знайти.

Префікс такий, як у слові „прийти”.

П	Р	И	В	І	Т	А	Ю
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

ІІІ. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. Нагородження переможців. Підведення підсумків роботи.

Домашнє завдання. Вправа 172, с.75.